

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ ПОВ'ЯЗАНИХ З РОЗРАХУНКАМИ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Взаємодія суб'єктів господарювання на ринку призводить до понесення трансакційних витрат, спрямованих на пошук інформації про потенційних партнерів (постачальників), на пошук інформації про якість необхідних товарів, робіт, послуг, аналіз отриманих даних, налагодження контактів з партнерами, підготовка та укладання договорів, а також забезпечення їх виконання. Постійне посилення конкурентної боротьби, спонукає власників підприємств до пошуку додаткових джерел конкурентоспроможності, а отже, актуальність відображення трансакційних витрат набуває важливого значення.

Зростання трансакційних витрат призводить до збільшення їх впливу на фінансовий результат діяльності підприємства та ефективність його роботи, тому для ведення бухгалтерського обліку необхідне чітке їх визначення, класифікація та методика відображення в бухгалтерському обліку, що сприятиме фінансовій стійкості підприємства та достовірності наданої інформації зацікавленим користувачам, а також забезпечить більшу ефективність прийнятих рішень на основі даної інформації.

Від інформації на основі якої приймаються рішення, залежить майбутнє підприємства, наскільки успішно воно функціонуватиме, та на розмір прибутку, який отримає, саме такою є інформація яку надає бухгалтерський облік. Бухгалтерський облік відіграє в цьому провідну роль, адже його називають мовою бізнесу, так як вся економічна інформація відображається, накопичується та опрацьовується за допомогою обліку та надається різним користувачам у формі звітів.

Постійний і стрімкий прогрес умов функціонування підприємства призводить до виникнення нових об'єктів обліку, таких як трансакційні витрати.

Відсутність єдиного підходу до тлумачення поняття “трансакційні витрати”, крім того, навколо його сутності тривають гострі дискусії серед науковців, гальмує процес розробки форм класифікації трансакційних витрат та методики їх відображення, а тим паче трансакційних витрат пов'язаних з розрахунками з постачальниками. Узагальнивши підходи дослідників до тлумачення цієї економічної категорії, можна констатувати, що трансакційні витрати є витратами взаємодії економічних агентів у процесі обміну правами власності.

Враховуючи той факт, що в розвинених країнах частка трансакційних витрат у загальних витратах становить 50%, а в Україні – 20-30% і має тенденцію до зростання, це свідчить про необхідність пошуку оптимально можливого варіанту відокремленого відображення трансакційних витрат в бухгалтерському обліку, а для того щоб була можливість відобразити трансакційні витрати на рахунках бухгалтерського обліку, необхідна їх детальна класифікація, чітке розмежування.

Класифікація трансакційних витрат підприємства є важливою передумовою для розробки методики відображення трансакційних витрат в бухгалтерському обліку. Огляд економічної літератури свідчить про те, що загальноприйнятої класифікації трансакційних витрат не виділено. Але найпоширенішою і найбільш повною можна вважати поділ трансакційних витрат на п'ять груп, які найточніше збирають та узагальнюють інформацію про дані витрати, це витрати на пошук інформації, витрати на ведення переговорів, витрати на вимірювання, витрати специфікації та захисту прав власності та витрати опортуністичної поведінки.

Зростання витрат, безпосередньо не пов'язаних з виробництвом продукції, але в той же час необхідних для здійснення процесу виробництва, які становлять значну частку загальних витрат суб'єкта господарювання, призводить до пошуку можливих варіантів відображення та включення таких трансакційних витрат до собівартості продукції.

Детальна класифікація трансакційних витрат пов'язаних з постачальниками є визначальним фактором у даному процесі. Виходячи з проаналізованого матеріалу можливим варіантом класифікації трансакційних витрат пов'язаних з розрахунками з постачальниками є інформаційні, договірні та правові.

Інформаційні витрати. Витрати на пошук інформації про потенційного партнера та ситуацію на ринку, а також втрати, пов'язані з неповнотою і недосконалістю отриманої інформації; витрати на розповсюдження інформації про себе; витрати виявлення альтернати.

Договірні трансакційні витрати надзвичайно важливі для підприємства, так як вони пов'язані з витратами на проведення переговорів. Транспортні витрати до місця переговорів, витрати на відрядження, витрати на презентацію та роздатковий матеріал, витрати на юридичні консультації та інше. Витрати на вимірювання якості товарів і послуг, з приводу яких укладається угода – витрати на вимірювальну техніку, на оплату послуг оцінщика, витрати на отримання сертифікатів якості тощо. Витрати на

юридичне оформлення, оплата послуг юристів, нотаріусів, транспортні витрати до місця укладання договору. Витрати на адаптацію умов договору до обставин, що виникають в процесі виконання угоди; витрати на здійснення експортно-імпорتنних операцій, проходження митних процедур; витрати на транспортування цінностей; витрати, пов'язані зі зміною законодавства; оплата бюрократичних послуг; інші трансакційні витрати, що виникають під час процесів придбання зумовлених виконанням договору.

Правові трансакційні витрати пов'язані з моніторингом за дотриманням умов угоди і попередженням відхилення від виконання цих умов; витрати на юридичні послуги, пов'язані із захистом прав власності і відновленням порушених прав; судові витрати; втрати від поганої специфікації і ненадійного захисту прав власності, використання систем захисту інформації та безпеки ведення бізнесу, оплати штрафів та неустойок.

Методика узагальнення інформації про витрати підприємства в системі рахунків бухгалтерського обліку визначається Інструкцією про застосування Плану рахунків підприємств, установ і організацій № 291. Розпорошення інформації про трансакційні витрати на рахунках та субрахунках бухгалтерського обліку спричиняє проблеми при її узагальненні та створює великий обсяг роботи.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства встановлені П(С)БО № 16 „Витрати”. Витрати – це зменшення обсягу, кількості матеріальних цінностей, коштів тощо, які відбуваються в процесі підприємницької діяльності. Враховуючи той факт, що інформаційної так як і нормативної бази щодо врегулювання питань обліку трансакційних витрат в Україні ще не існує, що і створює проблеми та суперечності щодо класифікації та методики відображення трансакційних витрат в обліку.

Аналіз економічної літератури показав те, що всі підходи можна поділити на три основних варіанти відображення трансакційних витрат – це:

- введення в існуючий план рахунків додаткового рахунка “Трансакційні витрати”;
- створення транзитного рахунку для обліку трансакційних витрат з подальшим їх списанням на фінансовий результат та закриття транзитного рахунку в кінці року;
- відображення трансакційних витрат на уже існуючих рахунках обліку.

Кожен із підходів має свої недоліки та переваги, розглядаючи перший варіант відображення трансакційних витрат, головною проблемою постає питання подвійного їх відображення в обліку, адже категорія трансакційних витрат частково розпорошена на рахунках дев'ятого класу.

Основною проблемою другого варіанта відображення трансакційних витрат є те, що в розпорядженні кожного окремого підприємства входить розробка детального відокремлення трансакційних витрат між рахункам 9-го класу та транзитним рахунком із зазначенням їх в обліковій політиці, що у свою чергу може створювати проблеми при виникненні нових, непередбачених трансакційних витрат в результаті чого потрібно буде доповнювати Положення про облікову політику.

Третій варіант, також потребує клопіткої роботи, але здається найоптимальнішим так як унеможливило варіант подвійного відображення трансакційних витрат в існуючій обліковій системі. Створення додаткових аналітичних розрізів рахунків 9-го класу дасть можливість контролю та аналізу трансакційних витрат пов'язаних з постачальниками.